

k r o z P R I S T U P A N J E k a P R A V D I

Fond za humanitarno pravo

Teme biltena **kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI** odnose se na prepreke i rešenja za uspostavljanje vladavine prava i odgovornosti u vezi sa zločinima počinjenim u nedavnoj prošlosti i težiće afirmisanju potreba pojedinaca i društva koje proističu iz tog iskustva, a u okviru pregovora o članstvu Srbije u EU.

7/2014

Procesuiranje ratnih zločina kao jedan od uvjeta za pristupanje EU

Kristian Turkalj, pregovarač za Poglavlje 23 - Pravosuđe i temeljna prava i Poglavlje 24 - Pravda, sloboda i sigurnost za Republiku Hrvatsku u procesu pregovora o članstvu u EU

1) RH je nedavno završila pregovore za članstvo u EU kojom prilikom je morala ispuniti brojne kriterije za članstvo. Da li su među tim kriterijima bila i pitanja procesuiranja ratnih zločina?

Procesuiranje ratnih zločina uvelike je utjecalo na pregovarački proces te na njegovu dinamiku. Na važnost tog pitanja jasno ukazuje činjenica da je u jednom trenutku čak došlo do blokade pregovaračkog proce-

Kristian Turkalj

sa jer je EU smatrala da Hrvatska ne zadovoljava tražene standarde. Navedenim pitanjima je Europska komisija, ali još i više pojedine države članice EU, posvećivala veliku pozornost te se od Hrvatske tražilo da ukloni sve uočene nedostatke u istraživanju i procesuiranju ratnih zločina. Štoviše, pitanje istraživanja i procesuiranja ratnih zločina EU je definirala kao mjerilo za otvaranje, ali i zatvaranje pregovora u poglavlju 23.

2) Što je EU točno tražila od Hrvatske glede procesuiranja ratnih zločina?

EU se fokusirala na niz pitanja vezanih uz istraživanje i procesuiranje ratnih zločina kao što je rješavanje pitanja nekažnjivosti odgovornih za ratne zločine, osiguranje nepristranosti u otkrivanju, procesuiranju i sankcioniranju ratnih zločina, obnova postupaka za *in absentia* presude, jačanju administrativnih i pravosudnih kapaciteta u provođenju istraga i kaznenog progona, zaštiti svjedoka, naknadi štete žrtvama ratnih zločina te osiguranju adekvatne obrane za optužene za ratne zločine. Nadalje, od Hrvatske se tražilo donošenje i provedba jasne strategije procesuiranja ratnih zločina te angažman na bilateralnoj i regionalnoj razini u rješavanju pitanja ratnih zločina. Također, iznimno je bila važna učinkovita suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju. No, unutar svakog od ovih pitanja postojala su brojna potpitanja i problemi o kojima se vodio intenzivan dijalog između

nadležnih institucija Hrvatske i EU.

3) Kako je EU pratila provedbu aktivnosti u procesiranju ratnih zločina odnosno kako je verificirala da li Hrvatska ispunjava tražene uvjete i preuzete obveze?

EU je pored svojih uobičajenih mehanizama praćenja ostvarenog napretka imala na raspolaganju još neke dodatne mehanizme.

Naime, redoviti mehanizmi su se sastojali kroz vođenje političkog dijaloga u okviru pregovaračkog procesa, ali i kroz institucije osnovane Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Tu se prvenstveno misli na Vijeće i Odbor za stabilizaciju i pridruživanje, ali i Pododbor za pravosuđe i unutarnje poslove. Pored toga, navedena pitanja raspravljala su se i na sastancima Zajedničkog parlamentarnog odbora.

No, za ekspertsku provjeru EU se koristila stručnjacima koji su dolazili u misije utvrđivanja stanja te izvještajima nevladinih udruga koje su pratile suđenja za ratne zločine na terenu. U Hrvatskoj je, primjerice, Documenta bila jedna od najaktivnijih udruga koja je redovito objavljivala svoja izvješća vezana za uočene slabosti u sankcioniranju ratnih zločina. Hrvatska je upravo kroz trajni otvoreni dijalog s predstavnicima civilnog sektora identificirala određene probleme i ostvarila odlične rezultate u unapređenju kažnjavanja ratnih zločina.

Također, Hrvatska je izradila bazu podataka ratnih zločina, koja je

učinjena dostupnom i partnerima u regiji, a radi praćenja ostvarenja zadanih ciljeva (tzv. *track-record*) u istraživanju i procesuiranju ratnih zločina.

No, u Hrvatskoj je postojao još jedan poseban mehanizam za praćenje napretka u procesuiranju ratnih zločina. Hrvatska je vlada u cilju rješavanja ovog pitanja u suradnji s međunarodnom zajednicom uspostavila tzv. Platformu za praćenje procesuiranja ratnih zločina. Platformu su činili ključni predstavnici nadležnih institucija u Hrvatskoj (tužiteljstvo, Vrhovni sud, Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo unutarnjih poslova) te predstavnici OSCE-a, Ureda MKSJ u Zagrebu i Delegacije EU. OSCE je u Hrvatskoj imao mandat za nadzor suđenja za ratne zločine te je stoga imao izravna saznanja o svim slabostima koja su se na tom području pojavljivala, a o čemu je podnosio redovita mjesečna izvješća.

Dakle, EU je imala vrlo snažan mehanizam praćenja provedbe svih aktivnosti vezanih uz procesuiranje ratnih zločina u Hrvatskoj na temelju kojeg je mogla vrlo precizno pratiti ostvareni napredak.

4) Što je bilo ključno za ispunjavanje uvjeta u pogledu procesuiranja ratnih zločina?

Ključno je bilo to da nadležne institucije prihvate spoznaju da dotadašnja praksa u istraživanju i procesuiranju ratnih zločina nije bila na razini demokratskih

standarda koji su dosegnuti u Europskoj uniji glede nezavisnosti, nepristranosti i profesionalnosti u vođenju istraga i sudskih postupaka. Pored toga, pravosuđe je u jednom trenutku postalo svjesno negativnih učinaka koje pojedine „loše“ pravosudne odluke imaju za ugled cjelokupnog pravosuđa. Tada je stvorena kritična odlučnost da se ovo pitanje riješi. Tu posebice treba pohvaliti tužiteljstvo koje je smoglo snage da pregleda sve svoje postupke te da pokrene revizije u svim onim predmetima gdje nisu bili zadovoljeni pravni standardi.

Pored toga, Hrvatska je u pitanjima ratnih zločina na prvo mjesto stavila žrtve pa su se stoga radi kažnjavanja odgovornih osoba potrebni dokazi prikupljali bez obzira na etničku pripadnost počinitelja ili žrtve. Sve to rezultiralo je postizanjem konkretnih rezultata koje EU naravno nije zanemarila.

5) Koje su se ključne promjene dogodile u Hrvatskoj u procesuiranju ratnih zločina zahvaljujući pregovorima za članstvo u EU?

Pregovarački proces je doprinio značajnom podizanju pravnih standarda u procesuiranju ratnih zločina i to posebice u pogledu nepristranosti u odnosu na procesuiranje počinitelja, ali još važnije u odnosu na žrtve ratnih zločina.

Pored toga, došlo je do stvaranja sustava zaštite svjedoka koji je postigao iznimno pozitivne rezultate

te je kasnije proširen i na sva ostala teška kaznena djela. Naime, ovim sustavom štiti se svjedoke i žrtve kaznenih djela od sekundarne viktimizacije te se osigurava kvaliteta dokazne snage njihovih iskaza.

Konačno, zahvaljujući pregovaračkom procesu o ovim vrlo osjetljivim pitanjima napokon se moglo početi otvoreno razgovarati te kroz javnu raspravu doprinijeti i samom njegovom rješavanju.

[novosti]

Analiza procesuiranja ratnih zločina u Srbiji

Fond za humanitarno pravo (FHP) objavio je 30. septembra [Analizu procesuiranja ratnih](#)

[zločina u Srbiji u periodu od 2004. do 2013. godine \(Analiza\)](#), koja sadrži pregled dostignuća i problema u radu institucija koje su u Srbiji angažovane u primeni krivične

pravde za zločine koji su počinjeni tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji, kao i 75 preporuka institucijama i drugim akterima za unapređenje ovog procesa. Analiza je u

Analiza procesuiranja ratnih zločina u Srbiji

najvećoj meri zasnovana na zvaničnim podacima i intervjuima koje je tim FHP-a vodio sa predstavnicima institucija i drugim akterima uključenim u procesuiranje ratnih zločina. Nalazi i preporuke Analize predstavljaju polaznu osnovu stručnih konsultacija o predlogu Strategije procesuiranja ratnih zločina u Srbiji, koju će FHP predati Ministarstvu pravde Republike Srbije krajem 2014. godine.

Generalni nalaz Analize je da su dostignuća domaćih institucija u procesuiranju ratnih zločina skromna, što je delom posledica nepostojanja državne strategije za procesuiranje ratnih zločina u Srbiji. Posebno se ističu problemi u **sistemu podrške i zaštite žrtava i svedoka**, koji nije u skladu sa međunarodnim standardima a institucije ne pokazuju zainteresovanost da brojne probleme u ovoj oblasti reše. Efikasnost **Tužilaštva za ratne zločine** nije na nivou očekivanja stručne i zaintereso-

vane javnosti. Između ostalih, razlozi tome su i nepostojanje jasne političke podrške procesuiranju ratnih zločina, nedovoljni kadrovski i finansijski resursi, ali i tužilačka politika procesuiranja manje zahtevnih predmeta, odsustvo optužnica protiv visokorangiranih policijskih i vojnih zvaničnika, kao i optužnica u politički osetljivim predmetima. Ključni nalazi o radu **Odeljenja za ratne zločine Višeg suda u Beogradu** odnose se na blagu kaznenu politiku, neadekvatnu zaštitu svedoka, nedovoljno oslanjanje na praksu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i nerazvijenu službu za odnose sa javnošću.

Govoreći na [predstavljanju Analize](#), zamenik šefa misije Delegacije Evropske unije u Srbiji Oskar Benedikt je ponovio da suočavanje sa prošlošću ima veliki uticaj na proces pristupanja Srbije EU i preporučio uključivanje nevladinih organizacija u identifikaciju prioriteta i oblikova-

nje strategija i politika u procesuiranju ratnih zločina u Srbiji.

Akcioni plan za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava

Ministarstvo pravde Republike Srbije objavilo je [nacrt Akcionog plana za Poglavlje 23](#), kojim utvrđuje aktivnosti i mere za ispunjavanje preporuka Evropske komisije iz Izveštaja o skriningu za ovo poglavlje. Akcioni plan predviđa aktivnosti i rezultate u sferi krivične pravde za počinjene ratne zločine, ali u potpunosti ignoriše prava žrtava ratnih zločina na materijalnu kompenzaciju i druge forme reparacija, kao i druge mehanizme uspostavljanja pravde za počinjene zločine. Takođe, Ministarstvo pravde nije iskoristilo ni priliku da adresira i one nedostatke koji nisu identifikovani u samom Izveštaju o skriningu ali jesu relevantni za unapređivanje vladavine prava u Srbiji – mogućnost na koju je ukazano u

Susret predstavnika FHP-a sa Eduardom Kukanom, šefom Delegacije Evropskog parlamenta u Odboru za stabilizaciju i pridruživanje Srbije EU

[pratećim dokumentima](#) koji su dobijeni od Saveta EU uz Izveštaj o skriningu.¹

FHP je ranije Ministarstvu dostavio svoj prilog u kojem identifikuje niz aktivnosti i mera za zaštitu prava žrtava ratnih zločina, ali Ministarstvo pravde nije

uvrstilo ove preporuke u objavljenu verziju nacrtu Akcionog plana.

Predstavnicima institucija EU predstavljene prepreke uspostavljanja tranzicione pravde u Srbiji

Predstavnici FHP-a, Sandra Orlović, Milica Kostić i Jelena Krstić i Saša Gajin, profesor ljudskih prava na Pravnom fakultetu Univerziteta Union u Beogradu, razgovarali su sa predstavnicima Evropske komisije, Evropskog parlamenta

i Evropske službe za spoljne poslove (EEAS) o ključnim problemima koji se tiču nasleđa ratnih zločina u Srbiji. Sagovornicima iz institucija EU predloženi su problemi u domenu prava žrtava, procesu iranju ratnih zločina, zaštite svedoka i reforme institucija.

Među sagovornicima su bili poslanici Evropskog parlamenta Tanja Fajon i Eduard Kukan, te predstavnici Direktorata za proširenje, Direktorata za pravdu i Evropske službe za spoljne poslove zaduženi za Srbiju i Zapadni Balkan.

¹ "Ishod skrininga – Poglavlje 23. Pravosuđe i osnovna prava", pismo ambasadora Stefano Saninija, predsedavajućeg Komiteta stalnih predstavnika Saveta Evropske unije (COELA II), priloženo uz paket dokumenata koji su dostavljeni institucijama Republike Srbije uz Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23. Posećeno 23. oktobra 2014. http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/Skrining/Outcome-of-screening-Chapter%2023-srb.pdf

Bez pravde za nedela policije i vojske prema Bošnjacima u Sandžaku tokom 1990-ih

Semiha Kačar, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Ratovi na tlu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ostavili su brojne i duboke traume u svesti i "kolektivnom sećanju" mnogih nacionalnih i etničkih zajednica koje su, na razne načine, bile umešane u taj sukob. Prostor Sandžaka je svakako osetio velike posledice ratova, posebno onih u BiH i na Kosovu tokom poslednje decenije XX veka. Brojni događaji (ubistva, pljačke, otmice, iseljavanja, tzv. informativni razgovori, policijski pretresi, torture, paljenje kuća i sl.) stvorili su ambijent u kojem su strah, otuđenje i nepoverenje postali dominantno osećanje Bošnjaka prema državi u kojoj žive.

Bošnjačka zajednica je platila veoma visoku cenu „ratnog mira“ u Sandžaku. Činjenica je da i nakon dve decenije od tragičnih dešavanja državne institucije i organi nisu još uvek ispunili svoju pravnu i civilizacijsku obavezu. Veoma mali broj počinitelaca je odgovarao za zločine nad Bošnjacima. O represalijama kojima su bili izloženi se pretežno čuti, što ukazuje na tendenciju da se "mračna prošlost" prepusti zaboravu. Takav odnos prema prošlosti samo pojačava zebnje u Sandžaku i podupire slutnje da je dovoljna jedna iskrica, pa da se slično i ponovi.

Semiha Kačar

Upravo taj pasivan stav države prema onome što se dogodilo tokom 1990-ih u Sandžaku pogoduje i spekulativnom i manipulativnom kapacitetu određenih struktura i interesnih grupacija koje žele da deluju "zaštitnički" i da se bez ikakvog demokratskog legitimiteta proglašavaju "čuvarima nacionalnih interesa", s ciljem da se ustoliče na upražnjeno mesto "tutora" koji se, u jednom trenutku, može pojaviti i u uniformi.

Zanemarivanje obaveza institucija - pre svega MUP-a, Ministarstva pravde i pravosudnih organa - da istraže i procesuiraju odgovorne za kršenja ljudskih prava u Sandžaku tokom 1990-ih traje više od dve decenije. Slučajevi masovnog kršenja ljudskih

prava građana u Sandžaku, za koje je veoma mali broj počinitelja odgovarao, ostavili su velike posledice u navedenim opštinama i gradovima. Brojni izveštaji i publikacije nevladinih organizacija, koji su dostavljani nadležnim državnim institucijama, obiluju brojnim dokumentima koji svedoče o svemu što se na navedenom prostoru dešavalo, uključujući podatke o žrtvama, svedocima i počinioćima. Međutim, nadležne institucije do danas nisu reagovalе, osim u par slučajeva.

Prema podacima Sandžačkog odbora i Fonda za humanitarno pravo, u periodu od 1992. do 1995. godine, više hiljada lica nezakonito je privedeno u lokalne policijske stanice u Prijepolju, Novom Pazaru, Tutinu i Sjenici. Bivši načelnik policije OUP-a Novi Pazar Suad Bulić u emisiji „Sandžak pita“ na Regionalnoj TV je 2006. godine izjavio da je u novopazarskom SUP-u preko 10.000 Bošnjaka iz Novog Pazara, Sjenice i Tutina tokom 1990-ih prošlo tretman tzv. informativnih razgovora. O ovim događajima govore i izveštaji UN Komiteta protiv torture, izveštaj Komisije formirane od strane Opštine Tutin i izveštaj SO Sjenica.

Sandžački odbor je, počev od 1993. godine, putem krivičnih prijava prijavljivao odgovorne za torturu i nezakonito privođenje. Sa tom praksom smo nastavili nakon „oktobarskih promena“. U martu 1996. godine je dostavljen obiman materijal predsedniku SRJ Zoranu Liliću na njegov zahtjev, a takođe i saveznom ministru pravde Momčilu Grubaču

2000. godine. Ministarstvima pravde i unutrašnjih poslova je 2002. dostavljena publikacija *Svjedočenja iz Sandžaka*.

Uprkos brojnim krivičnim prijavama, samo je nekolicina slučajeva imala sudski epilog. Protiv malobrojnih okrivljenih izrečene su osuđujuće presude i to uz izricanje uslovnih kazni, dok je u većini slučajeva, zbog dugotrajnog vođenja postupka, nastupila zastarelost krivičnog gonjenja. Fond za humanitarno pravo je pokrenuo sudske postupke za naknadu štete i u većini postupaka sud je smatrao da su tužbe zastarele, a u onim slučajevima u kojima je došlo do meritorne odluke, visine naknada za najteža kršenja ljudskih prava su izricane u iznosu od 200 i 300 hiljada dinara.

Pored odlazaka zbog policijske represije, veliki broj Bošnjaka je za vreme sukoba u BiH napuštao Sandžak zbog stalnih pretnji i pritisaka. Posebno tešku sudbinu doživeli su oni koji su živeli u selima uz granicu sa Crnom Gorom i BiH. Sa početkom rata u BiH, u njihova sela dolaze pripadnici Vojske Jugoslavije koji ih svakodnevno maltretiraju, prete, vrše pretese, pljačkaju a neretko i zlostavljaju. U strahu za svoje živote, meštani preko 20 sela u opštini Priboj su napustili svoje domove, nakon čega je njihova imovina spaljena ili pokradena. U najdrastičnijem primeru nasilja Vojske Jugoslavije - u Kukurovićima 19. februara 1993. godine - ubijena su i u svojim kućama zapaljena tri starija meštana. Počinioći nikada nisu kažnjeni. U

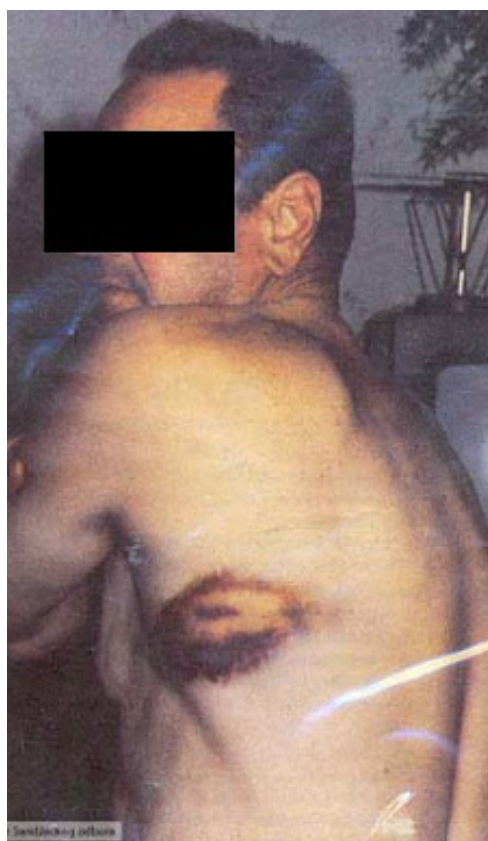
drugim selima dokumentovana su etnički motivisana ubistva i prisilna odvođenja.

O otmicama Bošnjaka u Štrpcima i Sjeverinu čuo je celi svet. Nekolicina počinilaca je osuđena, a samo pet tela žrtava ova dva zločina je pronađeno. Pa ipak, država Srbija se prema porodicama ovih žrtava ponaša kao da ih nema. Ne priznaje ih kao civilne žrtve rata, uz obrazloženje da su postali žrtve na teritoriji druge države.

Da bi bošnjačka zajednica sebe videla kao ravnopravnu i poštovanu zajednicu u Srbiji, država mora pokazati spremnost da se suoči sa činjenicom da su brojna kršenja ljudskih prava, između ostalog,

počinjena i u njeno ime. Oštećena lica i dalje čekaju da država pokrene odgovarajuće postupke – kako krivične, tako i postupke obeštećenja, da ih priznaju kao žrtve i obezbede im prava koja imaju srpske žrtve. Umesto toga, odgovorni za zločine iz institucija i dalje rade u institucijama sistema, a neretko i napreduju u karijeri.

Ukoliko je cilj jačanje poverenja Bošnjaka u institucije Srbije, na institucijama je da priznaju da su se nedela desila, da pred lice pravde izvedu sve one koji su kršili osnovna prava ljudi, i tako pošalju jasnu poruku da za njih nema mesta u policiji, vojsci i drugim državnim organima, te da svim žrtvama pruže dostojanstven tretman. Nema sumnje da bi to doprinelo jačanju poverenja građana u institucije države, kao i uverenja da su u njoj svi ravnopravni. Pravda za njih i njihove porodice biće znak da je društvo sazrelo i prihvatilo vrednosti vladavine prava i ljudskih prava na kojoj počiva Evropska unija kojoj težimo. Nasuprot tome, ignorisanje obaveze da se utvrdi odgovornost za 1990-te nespojiva je sa politikom evropskih integracija i demokratizacije društva.

Žrtva torture u Sandžaku

[Suđenja za ratne zločine nisu održavana u periodu od 10. septembra do 28. oktobra]

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12
11000 Beograd, Srbija

Tel: +381-11-3349-600
+381-11-3349-766
+381-63-210-536

e-mail: office@hlc-rdc.org
www.hlc-rdc.org

Društvene mreže:

 @FHPHLC #towardsJUSTICE

 FHP.HLC

 presshlc

